

Громовенко В. Исследования политического дискурса в лингвистике.

В статье рассматривается политический дискурс как центральное понятие политической лингвистики и обзор различных подходов к пониманию сущности политического дискурса как явления общественной жизни и объекта лингвистических исследований, анализируется широкое и узкое понимание политического дискурса, его реальное и виртуальное измерения. Термин «дискурс» в современной лингвистике используется для обозначения различных видов речи и речевых произведений, осмысление которых должно строиться с учетом всей совокупности вербальных и невербальных факторов. Несмотря на значительное внимание, которое уделяется исследованию дискурса вообще, и политического дискурса в частности, в этой области лингвистических исследований не наблюдается единства в толковании этого феномена. Наше исследование подтверждает необходимость развития нового ответвления на грани политической и языковедческой наук, направленного на исследование языковых явлений в политической сфере, – политической лингвистики.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, политическая коммуникация.

Hromovenko V. Researches of Political Discourse in Linguistics.

The present article considers political discourse as the key notion of political linguistics, provides an overview of the different approaches to the understanding of political discourse as a phenomenon of social life and the object of linguistic research, it analyzes the wide and the narrow understandings of political discourse, its real and virtual dimensions. The term “discourse” in modern linguistics is used to describe different types of speech and language works which understanding must take into account the totality of verbal and nonverbal factors. Despite the considerable attention given to research of discourse in general and of political discourse in particular, there is no unity in the interpretation of this phenomenon in the field of linguistic studies. Our study confirms the need of a new direction on the verge of political and linguistic sciences to investigate linguistic phenomena in politics, which is political linguistics.

Key words: discourse, political discourse, political communication.

Статтю рекомендовано до друку
доктором філологічних наук, професором,
деканом факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса)
І.В.Ступак

Олена Гурко
(Дніпропетровськ)

УДК 811.161.2'367.325.3

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СТВЕРДЖЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ (НА ПРИКЛАДАХ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ)

Проаналізовано основні засоби вираження значення ствердження в діалогічному мовленні, зокрема слова-речення та еліптичні спонукальні конструкції. Залежно від функції стверджувальних слів-речень у зв'язному мовленні виокремлено шість груп слів-речень на позначення інтенції ствердження, а саме: власне стверджувальні слова-речення, які виступають прямою позитивною відповіддю на поставлене запитання; стверджувальні слова-речення, які підтверджують думку попередньої репліки; стверджувальні слова-речення з додатковим модальним відтінком; стверджувальні слова-речення з особливим емоційним забарвленням; умовно стверджувальні слова-речення; питально-стверджувальні слова-речення. До основних груп еліптичних спонукальних конструкцій, що виражають значення ствердження в художній літературі, уналежнюємо: еліптичні спонукальні конструкції з еліпсисом присудка із загальною семантикою руху, мовлення, інтенсивної фізичної дії, закличної дії, естетичної діяльності, побажальної спонукальності.

Ключові слова: значення, ствердження, слова-речення, еліптичні спонукальні конструкції, діалогічне мовлення.

Постановка проблеми. Ствердження є однією з категорій мислення та одним з об'єктів логіки як царини філософських знань. Ствердження як в усному, так і в писемному мовленні зазвичай представлене розповідними реченнями, а подекуди – риторичними питальними конструкціями. Логічно-мовна категорія ствердження – найчастотніша форма висловлення, що репрезентує не лише прості та складні речення, а й слова-речення питальної або спонукальної модальності. Слова-речення виражають певні різновиди суджень, розповідних і заперечних, вони також словесно реалізують такі форми мислення, як питання, спонукування, емоційна оцінка та ін.

Відомо, що людині властиво відбивати результати пізнання навколишньої дійсності за допомогою стверджувальних чи заперечних суджень. Ще Арістотель зазначав: «...щодо чогонебудь можна як стверджувати, так і заперечувати» [1, с. 142]. Отже, відбиття світу в тому вигляді, в якому він існує, і є ствердженням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явилися дослідження, присвячені з'ясуванню функційно-семантичних особливостей категорії ствердження в різних мовах. Зокрема, цьому питанню в російській мові присвячені розвідки А. А. Калініної [7], Є. С. Ступак [13], в англійській – П. А. Афанасьєва [2], в українській мові інтенцію ствердження досліджують О. П. Куш [14], С. Т. Шабат-Савка [17]. Однак окремих лінгвістичних досліджень, присвячених описові реалізації стверджувальних одиниць, у сучасному українському мовознавстві поки що немає, що й зумовлює актуальність цієї наукової розвідки. Саме тому об'єктом нашого дослідження є стверджувальні речення в контексті творів художньої літератури. У пропонованій статті **маємо на меті** проаналізувати основні засоби вираження ствердження в художній літературі на прикладах діалогічного мовлення персонажів. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: класифікувати спонукальні еліптичні конструкції, що передають інтенцію ствердження та виокремити основні групи слів-речень на позначення ствердження в художньому мовленні. Матеріалом для аналізу стали твори українських письменників ХІХ, ХХ та початку ХХІ століть, серед яких М. Кропивницький, О. Гончар, Панас Мирний, В. Маликов, І. Карпенко-Карий, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський, Т. Шевченко, І. Бондар-Терещенко, О. Миколайчук-Низовець.

Виклад основного матеріалу. Ствердження – це констатація буття, існування певної ситуації в межах речення. Для вираження значення посиленого чи послабленого ствердження вживають фразеологізовані звороти та поєднання службових слів з повнозначними й неповнозначними мовними одиницями. Серед основних засобів вираження ствердження в художньому стилі виокремлюємо слова-речення та еліптичні спонукальні конструкції.

В енциклопедії «Українська мова» А. П. Грищенко зазначає, що слова-речення – це клас структурно нечленованих щодо засобів вираження предикативності синтаксичних одиниць з комунікативною функцією, опосередкованою конкретною ситуацією спілкування. Природну сферу функціонування слів-речень, або квазіречень, становить усне мовлення, насамперед його діалогічна форма. Слова-речення виражаються частками, словами зі значенням модальності, ствердження або заперечення й вигуками [15, с. 632]. Отже, важливим чинником реалізації стверджувальної суб'єктивної модальності слугують переважно модальні слова, частки, вигуки, що виступають репрезентантами синтаксично нечленованих речень.

Досліджені мовні матеріали засвідчують, що стверджувальні слова-речення залежно від їхньої функції у зв'язному мовленні можна класифікувати за такими групами:

1) власне стверджувальні слова-речення, які виступають прямою позитивною відповіддю на поставлене запитання: «*До речі, одного разу вона навіть вдалася мені вагітною. Уявляєш? Але то лише на початку. По тому вже роздивився, що в неї просто непоганий смак. У вас таке бувало? Аякже*» (І. Бондар-Терещенко, с. 41), «*Розкажи мені, будь ласка, казку. Казку? Авжеж, казку*» (І. Бондар-Терещенко, с. 57), «*Хотів поздравити його з придбанням земельки... А Прасковья Івановна, у попа? Так*» (І. Карпенко-Карий, с. 5);

2) стверджувальні слова-речення, які підтверджують думку попередньої репліки: «*Агов, тітко! Побачиш-побачиш... Добре, добре*» (І. Бондар-Терещенко, с. 33), «*Отже, я так розумію, що чоловік чоловікові вдруг товариш і брат?! Еге, братику-козлику*» (І. Бондар-Терещенко, с. 38), «*Але там, на жаль, лише самі чоловіки. Авжеж*» (І. Бондар-Терещенко, с. 45), «*Так, цікаво, жив, працював... – і тут приходимо ми... Еге*» (А. Вишневецький, с. 67), «*Я, аби ви знали, з*

12 років нерозлучно живу разом з нею. **Гаразд!**» (О. Миколайчук-Низовець, с. 88), «Сором признаться. Гляньте: оце добро ми купили за п'ять тисяч. Як? **Так!**» (І. Капенко-Карий, с. 50), «Я чи не я, се, тату, не важно, – засюсюкав Антоша, розкарячивши ноги в офіцерських штанах.. **Ага! Не важно... Ну, добре. Так я ж вам покажу...**» (М. Коцюбинський, с. 12);

3) стверджувальні слова-речення з додатковим модальним відтінком: «Світські дами мають свої примхи. Диви, їй, здається, сподобалось. **Та невже!**» (І. Бондар-Терещенко, с. 29), «Привіт, дівчата, ви навіть не уявляєте, як я сьогодні зголоднів. **Невже?!**» (О. Миколайчук-Низовець, с. 90), «Скинув картуз і витер піт з лоба. **Невже?**» (М. Коцюбинський, с. 9);

4) стверджувальні слова-речення з особливим емоційним забарвленням: «Так ось, уявляєш, у той час, як я зустрічалася є Амрі, Реймон написав пісню, в якій розповів «мою» історію. Уявляєш, мою, і назвав цю пісню «Мій легіонер». **Неймовірно!**» (О. Миколайчук-Низовець, с. 90), «До речі, чи знаєте ви, як треба поводитись у пристойному ресторані? **Ще б пак!**» (О. Миколайчук-Низовець, с. 103), «А що скаже ось ця мовчазна мадемуазель? Ви давно працюєте з Едіт? З самого дитинства. **Чудово!**» (О. Миколайчук-Низовець, с. 111), «Давайте гроші, зараз поїду. **Отак!**» (І. Карпенко-Карий, с. 38);

5) умовно стверджувальні слова-речення: «Антоша поривався щось говорити, і сині жили наляпались в нього на білому лобі. **Та хоч би й так. За два дні маємо свято, тоді громада й поділить землю!**» (М. Коцюбинський, с. 8);

б) питально-стверджувальні слова-речення: «За дверима чулось шелестіння сторінок, ляпання книжкою в стіл і сердите бурчання. – **Чого ти там?... Задачі не можу рішити!**» (М. Коцюбинський, с. 17), «Чи не випередити і нам свого кривдника Абдурахмана та не уколошкати його до того, як він спустить з нас шкуру? **Га? – А чого ж? Це славна думка!..**» (В. Маликов, с. 112).

Отже, стверджувальні слова-речення зазвичай трапляються в діалогічному мовленні. Вони в стислій формі й достатньо своєрідно відбивають певні вияви нашого мислення і почувань. Проілюстровані приклади показують, що загальне смислове значення цих слів-речень – стверджувати факти, зазначені в попередній репліці співрозмовника.

Еліптичні спонукальні речення потрактовують як структури з еліпсисом присудка (або головного члена односкладного речення), що передають наказ, різноманітні заклики, прохання, привітання, побажання, подяку, а також – військові та спортивні команди тощо [3, с. 101]. До основних груп еліптичних спонукальних конструкцій, що виражають значення ствердження в художній літературі, уналежноємо:

1) еліптичні спонукальні конструкції з еліпсисом присудка із загальною семантикою руху: «**Ага, сюди, сюди!**» (П. Мирний, с. 66), «**Далі! Далі!**» (П. Мирний, с. 70), «**Наниз! Наниз його!**» (П. Мирний, с. 82), «**Геть, іроди!**» (М. Кропивницький, с. 98), «**Гетьте!**» (І. Нечуй-Левицький, с. 133), «**До мене! До мене!**» (П. Мирний, с. 196), «**Вон з хати!**» (П. Мирний, с. 205), «**До Ростову!**» (П. Мирний, с. 291), «**Марш!**» (О. Гончар, с. 9);

2) еліптичні спонукальні конструкції з еліпсисом присудка із загальною семантикою мовлення: «**Ц-с!**» (М. Кропивницький, с. 404), «**Цить!**» (М. Кропивницький, с. 465), «**Тихо!**» (П. Мирний, с. 151), «**Годі! Годі!**» (П. Мирний, с. 185), «**Цить, мамо, цить!**» (П. Мирний, с. 216), «**Голосніше!**» (П. Мирний, с. 479), «**Годі тобі!**» (О. Гончар, с. 23);

3) еліптичні спонукальні конструкції із еліпсисом присудка з загальною семантикою надання (подання) чого-небудь мовцеві або розміщення в певному місці: «**Бінокль!**» (О. Гончар, с. 35), «**Повітря! Повітря!**» (О. Гончар, с. 79), «**Ножка! Ножка!**» (І. Карпенко-Карий, с. 223);

4) еліптичні спонукальні конструкції із еліпсисом присудка з загальною семантикою інтенсивної фізичної дії: «**Киями його, собаку!**» (Т. Шевченко, с. 52);

5) еліптичні спонукальні конструкції із еліпсисом присудка з семантикою закличної дії: «**За Вітчизну!**» (О. Гончар, с. 10), «**За Батьківщину! Вперед!**» (О. Гончар, с. 112), «**За Брянського! За Брянського!**» (О. Гончар, с. 114), «**За святою водою!**» (О. Гончар, с. 122);

б) еліптичні спонукальні конструкції із еліпсисом присудка зі значенням заклику до конкретної дії: «**Сміливіше!**» (І. Нечуй-Левицький, с. 132), «**Капітуляція! Капітуляція!**» (О. Гончар, с. 64), «**Огонь!**» (О. Гончар, с. 112), «**Гранати! Гранати!!!**» (О. Гончар, с. 112), «**Вогонь на мене!**» (О. Гончар, с. 151), «**По одному ковтку!**» (О. Гончар, с. 156), «**На коліна!**» (О. Гончар, с. 206), «**Смерть фашизмові! Свобода народам!**» (О. Гончар, с. 252);

7) еліптичні спонукальні конструкції з еліпсисом присудка зі значенням естетичної діяльності: «Гей, музики! Трум-трум-трум!» (М. Кропивницький, с. 406), «Ну, гуртової!» (І. Карпенко-Карий, с. 74), «Музико, три такти!» (М. Кропивницький, с. 293);

8) еліптичні конструкції побажальної спонукальності: «З днем народження!» (М. Коцюбинський, с. 23), «З іменинами!» (М. Коцюбинський, с. 54).

З наведених прикладів видно, що інтенцію ствердження представляють різні групи еліптичних речень, оскільки вони констатують волю мовця, повідомляють задумане, перетворюють будь-яке слово у наказ та надають оповіді усної тональності.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, до основних засобів вираження ствердження в художній літературі зараховуємо слова-речення та спонукальні еліптичні конструкції, що передають інтенцію ствердження. Під час дослідження ми з'ясували, що стверджувальні слова-речення виражають не звичайне ствердження, а ствердження-згоду або ствердження з іншими додатковими модальними значеннями. Перспективою подальшого дослідження є з'ясування основних засобів вираження ствердження в науковому стилі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Категории. Соч. в 4 т. / [ред. З. Н. Микеладзе]. – М., 1978. – Т.2. – 687 с.
2. Афанасьев П. А. Структурно-семантические типы подтверждения и отрицания в современном английском диалоге / П. А. Афанасьев. – Таганрог: Эсперо, 2005. – 40 с.
3. Бережан Л. Еліптичні спонукальні конструкції в сучасній українській мові / Л. Бережан // Науковий вісник Чернівецького університету : Слов'янська філологія. – 1996. – Вип. 9. – С. 99–105.
4. Гончар Олесь. Твори в двох томах / Олесь Гончар. – Т. 2. – К. : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1966. – 750 с.
5. Далекі зірніці. Українська література першої половини ХХ ст. / [упорядн. В. І. Шкляр, П. П. Орленко]. – К. : Грамота, 2001. – 479 с.
6. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення / П. С. Дудик. – К. : Наукова думка, 1973. – 226 с.
7. Калинина А. А. Категория утверждения/отрицания в функциональных типах предложений в современном русском языке : автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / А. А. Калинина. – М., 2011. – 56 с.
8. Карпенко-Карий Иван. Будущина в руках нового покоління. Вибрані твори / Иван Карпенко-Карий. – К. : Країна мрій. – 414 с.
9. Коцюбинський М. Вибрані твори / М. Коцюбинський. – К. : Вид-во «Ранок». – 336 с.
10. Кропивницький Марко. Драматичні твори / Марко Кропивницький. – К. : Наукова думка, 1990. – 608 с.
11. Куц О. П. Ствердження і заперечення в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. П. Куц. – Дніпропетровськ, 2002. – 16 с.
12. Мирний Панас. Твори в двох томах / Панас Мирний. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1985. – 552 с.
13. Нечуй-Левицький І. С. Твори в трьох томах / І. С. Нечуй-Левицький. – Т. 2. – К. : «Дніпро», 1988. – 518 с.
14. Ступак Е.С. Функционально-семантическое поле утверждения в современном русском языке: автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е. С. Ступак. – Таганрог, 2005. – 30 с.
15. У пошуку театру: Антологія молоді драматургії / [Упорядн. Н. М. Мірошниченко]. – К. : Смолоскип, 2003. – 545 с.
16. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. В. М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – 3-є вид. зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
17. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові / С. Т. Шабат-Савка. – Чернівці : «Букрек», 2014. – 412 с.
18. Шевченко Тарас. Твори в двох томах / Т. Шевченко. – Т. 2. – К. : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1966. – 750 с.

Гурко Е. Основные средства выражения утверждения в художественном стиле (на примерах диалогической речи)

В статье проанализирована сущность значения утверждения. К основным средствам выражения утверждения в художественном стиле относим слова-предложения и эллиптические побудительные конструкции. В зависимости от функции утвердительных слов-предложений в связной речи выделены шесть групп слов-предложений для обозначения интенции утверждения: 1) собственно утвердительные слова-предложения, которые выступают прямым положительным ответом на поставленный вопрос; 2) утвердительные слова-предложения, подтверждают мнение

предыдущей реплики; 3) утвердительные слова-предложения с дополнительным модальным оттенком; 4) утвердительные слова-предложения с особым эмоциональным окрасом; 5) условно утвердительные слова-предложения; 6) вопросительно-утвердительные слова-предложения. К эллиптическим побудительным конструкциям, выражающим значение утверждения в художественной литературе, относим эллиптические побудительные конструкции с эллипсисом сказуемого с общей семантикой движения, речи, интенсивного физического действия, предоставления (представления) чего-либо говорящему или размещение в определенном месте и др. Итак, к основным средствам выражения утверждения в художественной литературе относим слова-предложения и побудительные эллиптические конструкции, которые передают интенцию утверждения. В ходе исследования мы выяснили, что утвердительные слова-предложения выражают не обычное утверждение, а утверждение-согласие или утверждение с другими дополнительными модальными значениями.

Ключевые слова: значение, утверждение, слова-предложения, эллиптические побудительные конструкции, диалогическая речь.

Hurko H. The Main Means of Expression Statement in Artistic Style (on the example of dialogue speech).

The article analyzes the essence of the meaning of the statement. It was found that the main means of expression statement in artistic style attribute word-elliptical offers and incentive structure. Depending on the function of affirmative words, sentences in connected speech identify six groups of word-sentences to indicate an intention statement: 1) actual words affirmative statements that is direct positive response to the question; 2) affirmative-word proposal, support the view of the previous remarks; 3) affirmative-word sentences with additional modal tinge; 4) affirmative-word sentences with a particular emotional color; 5) conditionally affirmative word-sentences; 6) questioningly-affirmative-word sentences. It was known that the incentive elliptic constructions expressing meaning of the statement in the fiction include elliptical incentive structure ellipsis predicate general semantics movement, speech, intensive physical actions (representation) of something or speaker placement in a certain place, and others. Thus, the main means of expression statements in literature are word-sentences and incentive elliptical constructions that convey an intention statement. During the study, we found that affirmative word-sentences express no simple statement, and statement of consent or representations with other additional modal values.

Key words: meaning, statement, word-sentence, elliptical incentive structures, dialogic speech.

Олена Дубінська
(Київ)

УДК 811.111-26

ОЗНАКИ ПЕРИФРАЗЫ ЯК СТИЛІСТИЧНОЇ ФІГУРИ

У статті представлено теоретичне обґрунтування стилістичного потенціалу перифрази як мовного засобу та мовленнєвої фігури. Загалом перифраза визначається як стилістична фігура або троп, що називає предмети або явища через свої властивості та характеристики. Вона характеризується як засіб «виразити по-новому» сутність позначуваних явищ і часто використовується в контексті поряд з основним (первинним) значенням. Перифраза є одним із засобів реалізації явища вторинної номінації або вторинного називання, що покладається в основу розрізнення наступних видів перифрастичних конструкцій: оригінальні та традиційні перифрази, останні при цьому ще розділяють на перифрази-фразеологізми та перифрази-синоніми; мовні та мовленнєві перифрази, а також логічні і образні перифрази, в основі яких лежать ознаки метафори та метонімії. Перифрази реалізують номінативну, комунікативну, прагматичну та стилістичну функції одиниць різних видів як в мові, так і в мовленні, основною з яких є функція називання по-новому, що сприяє розширенню словника та розвитку мови в цілому.

Ключові слова: перифраза, вторинна номінація, оказіональна номінація, перифрастичні синоніми.

Постановка проблеми. Вивчення стилістичних фігур є одним із актуальних питань взаємодії мови та мовлення, реалізації властивостей мовних одиниць в мовленні. Стилістичні фігури відіграють важливу роль для створення так званого переносного мовлення, поетичної